

IGRE NA SREĆU I KLAĐENJE U ISLAMSKOM PRAVU

Senad ĆEMAN

UDK 28-74:794.9

SAŽETAK: Ovaj rad govori o poziciji kocke i igara na sreću u islamskom pravu. Kocka je po slovu i duhu islamskog prava nelegalan način zarade. U sva četiri osnovna izvora Šerijata njena zabrana je više nego očita. Pojašnjena je jezička i terminološka upotreba kur'anskog termina maysir. Ukazano je na najčešće forme kockanja u predislamskom periodu, periodu Objave i u savremenom dobu. Navedeni su propisi nadmetanja za novac, stav Međunarodne akademije islamskog prava o takmičenjima, pojašnjen status osobe koja kocka ili radi u kladionici, te skrenuta pažnja na odgovornost pojedinca i društva u suzbijanju ovog zla.

Ključne riječi: igre na sreću, kocka, kladionica, takmičenje, nagrada, dobitak, gubitak, Šerijat, fatwā, maysir

Uvodna razmatranja

Propisi o kocki u islamskom pravu postoje koliko i samo ovo pravo. U vrijeme pojave islama igre na sreću i klađenje bili su poznata i rasprostranjena društvena pojava. Po formi različite od današnjih, a po suštini slične u pokušaju organizatora i učesnika za sticanjem brzi i lahke zarade.

Uzdanje u sreću, želja za trenutnim dobitkom, brzom zaradom i boljim životom, te pokušaj da se sljedećom uplatom povрати raniji gubitak, samo su neki od mnogobrojnih motiva igrača hazardnih igara. Siromaštvo, nezaposlenost, neodgovornost, nezrelost, lijenost, pohlepa, šarene reklame kladionica i brz način života neki su od mogućih uzroka evidentnog povećanja broja osoba koje, svjedoci smo, svakodnevno posjećuju kladionice. Smišljanje opravdanja i izgovora za novčane i druge gubitke vješta su šejtanska posla s kojima se suočavaju osobe ogrezle u ovoj sveprisutnijoj pošasti savremenog doba.

Pojedinci, porodice i društvo bezuspješno se pokušavaju suprotstaviti vrlo moćnoj industriji zabave. U

javnosti se predstavljaju zakoni za borbu protiv ovisnosti o kockanju, dok, istovremeno, u tišini pate porodice posrnulih kladioničara, čiji se broj vješto skriva od očiju javnosti. Samo Bog dragi i njihove porodice znaju s kakvim zlom se bore. Javnosti se koordinirano serviraju sretne priče dobitnika lota i drugih igara na sreću, dok, istovremeno, priče gubitnika, uglavnom, nisu za javnost. Riječ je o složenom izazovu, koji se može promatrati kao društveni, moralni i vjerski problem.

U ovom radu ukazat ćemo na poziciju igara na sreću unutar islamskog prava, te na taj način ponovo naglasiti važnost sagledavanja ove problematike iz perspektive islama, koja nam može pomoći u iznalaženju potrebnih rješenja. Želja nam je, prvenstveno s pozicije halala i harama, pojasniti osnove dopuštene zarade, te ukazati na posljedice grijeha hazardnih igara po društvo i vjeru muslimana.

Uvidom u islamsku periodiku na bosanskom jeziku primjetan je mali broj objavljenih radova o ovoj temi. Tako je u *Preporodu* br. 12/685 od 15. juna 2000. godine na str. 10 u

prijevodu Sabahudina Sijamhodžića objavljen rad Yūsufa al-Qarađāwiya "Zabrana kockanja", a u *Novim Horizontima* iz 2003. godine u br. 49, str. 22-25. rad Halila Mehtića "Hazardne igre i gatanje", dok je u *Glasniku* iz 1940. godine, br. 1, str. 12-16, objavljen rad "U borbi protiv kockanja i pijančevanja". Kroz *Pitanja i odgovori* u *Preporodu* fetva-i-emin Enes ef. Ljevaković je dao odgovore koje navodimo u ovom radu.

Uvidom u rezolucije međunarodnih akademija islamskog prava i fetve nacionalnih vijeća za fetve, kao i u usulsko-fikhška djela klasičnog i savremenog perioda, nastojali smo navesti najpoznatije stavove i argumentaciju islamskih pravnika po pitanju igara na sreću. Nije nam bila namjera u ovom radu baviti se ostalim važnim aspektima igara na sreću. Cilj rada je s pozicije islamskog prava razgraničiti dopušteno od zabranjenog u nadmetanju i stjecanju zarade od toga.

Kod definiranja statusa kocke u islamu koristili smo se metodologijom islamskog prava, dok smo u argumentiranju partikularnih fikhških

pitanja koristili stavove pravnik četiri pravne škole iz klasičnog perioda islama, kao i stavove savremenih pravnik izražene u formi rezolucija međunarodnih akademija islamskog prava ili pravna mišljenja nacionalnih vijeća za fetve. Uz imena autora na koje se pozivamo u radu, naveli smo godinu smrti po Hidžri za klasične autore. To smo uradili vjerujući da je to najkraći put za uvid u period u kojem je autor živio, što može biti značajno s obzirom na temu koja se obrađuje i na različite pristupe tumačenju određenih šerijatskih argumenata i normi. Etičkim pitanjima nećemo se baviti u ovom radu, osim u mjeri potrebnoj za pravno sagledavanje problema.

1. Kocka i igre na sreću u osnovnim izvorima Šerijata

U osnovnom šerijatskom izvoru, Kur'an-i-kerimu, kocka se spominje u dva ajeta, u suri *Al-Baqara* zajedno s alkoholom, a u suri *Al-Māida* iza alkohola, a ispred idolatrije. Kod normiranja duboko ukorijenjenih društvenih poroka alkohola i kocke, unutar kur'anskog teksta primijenjen je metod postepenosti (*tadarruĝ*) zabrane. U komentarima Kur'ana i općem muslimanskom narativu redovno se govorilo o postupnosti zabrane alkohola; rijetko ili gotovo nikako o postupnosti zabrane kladjenja i kockanja. A i kocka je zabranjena u etapama, nije odjednom, isto kao i alkohol. Poslanik, a.s., poznato je, koristio je takav metod u preodgoju generacije i procesu izmjene pogrešnih društvenih praksi toga doba, onoga što danas prepoznajemo kao ovisnost o porocima.

1.1. Kocka u Kur'anu

U prvom ajetu o kocki, Allah, dž.š., kaže: "Pitaju te o vinu i kocki. Reci:

'Oni donose veliku štetu, a i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi.'"¹ Ovaj ajet objavljen je nakon Hidžre, a u povodu njegove objave navodi se kako su Omer i Mu'az ibn Ćabal, r.a., u društvu nekoliko stanovnika Medine, otišli Poslaniku, a.s., i rekli: "Reci nam koji je tvoj stav o alkoholu i kocki, koji oduzimaju razum i odnose imetak", pa je objavljen ovaj ajet.²

Kolika je bila ovisnost ljudi toga vremena o ova dva poroka, može se vidjeti po tome da su neki ashabi nastavili vjerovati kako im navedenim ajetom nije zabranjena takva praksa, nego je samo preporučeno da se ostave toga; drugi su rekli da će ostaviti ono štetno, a nastaviti s onim što je korisno u alkoholu i kocki. Štetnim u kockanju su smatrali gubljenje imovine, nanošenje nepravde, unošenje neprijateljstva i razdora među ljudima; a korisnim pobjedu, zaradu, meso od oplake koje bi udijelili siromasima.³

Međutim, istina je da je korist od igara na sreću i kocke krajnje neizvjesna, dok je šteta sasvim izvjesna. Kasnije će navedeni kur'anski ajet poslužiti kao osnova utemeljenja poznatog šerijatskog pravila prema kojem je "otkloniti štetu preče nego pribaviti korist".⁴ Kockar ulaže novac za pretpostavljenu zaradu, taj novac, uglavnom, završi u džepovima organizatora udruženih kako bi mu sav novac, na kraju, uzeli. Mnogi ashabi prošli su se alkohola i kocke neposredno nakon objavljivanja ovog, prvog, ajeta o zabrani navedena dva zla.

Konačna zabrana kockanja dogodila se u mjesecu ševalu, treće godine po Hidžri, nakon Bitke na Uhudu. U ajetu koji zabranjuje vino i sve vrste opijata, kocku i sve vrste hazardnih igara, kumire i strjelice za gatanje: "O vjernici, vino i kocka i kumiri i strjelice za gatanje su odvratne stvari,

šejtanovo djelo; zato se toga klonite da biste postigli što želite. Šejtan želi da pomoću vina i kocke unese među vas neprijateljstvo i mržnju i da vas od sjećanja na Allaha i od obavljanja molitve odvraća. Pa hoćete li se okaniti?"⁵

Na ovaj način spominjanje kocke u navedenom ajetu, zajedno s ostala tri velika grijeha (alkohol, idolatrija i gatanje), naglašeno ističe njihovu zakonsku i razumsku nevaljalost, imenujući je odvratnim i šejtanovim djelom. Naređenje muslimanima da budu uvijek daleko i na drugoj strani u odnosu na kocku i kladionice mnogo je više od puke zabrane. Zanimljivo je kako Allah, dž.š., u ovom ajetu ostvarenje želja i pobjede uvjetuje ostavljanjem kockanja i igara na sreću; da bi nakon toga ukazao na individualnu i društvenu štetnost kockanja putem unošenja neprijateljstva i mržnje među ljudima, te putem napuštanja namaza.⁶

1.1.1. Razlozi izričitog spominjanja zabrane kocke u Kur'anu

Islamski pravnici u traganju za razlogom propisa (*'illa*) zabrane kocke kazat će kako nemarnost obuzme srce kockara jednako kao što opijenost obuzme razum pijanice.⁷ Kako bi se zaštitile dvije od pet univerzalnih vrijednosti života ljudi, bilo je nužno zabraniti ono što ih trajno ugrožava – kocka i alkohol. Bez obzira na promjenjivost imena i forme kocke i opijata, element nemarnosti ili opijenosti u njima nužno ih čini zabranjenim djelima unutar šerijatskog prava.

1.2. Kocka u hadisu

Brojni su hadisi koji jasno ukazuju na zabranu i grijeh kocke u islamskom učenju, od kojih ovom prilikom izdvajamo sljedeće:

¹ *Dār al-fikr*, Damask, 2009, str. 4/41.

¹ *Al-Baqara*, 219, prijevod B. Korkut.

² Muḥammad ibn Yūsuf al-šahīr bi Abī Ḥayyān al-Andalusī (u. 745. po H), *Tafsīr al-Baḥr al-muḥīṭ*, Dār al-Fikr, Bejrut, 1999, str. 2/156.

³ Zanimljivo je kako su i tada, baš kao i danas, ljudi iz svijeta kocke poklanjali

određeni dio dobiti u humanitarne svrhe, nazivajući kladjenje igrom i zabavom.

⁴ V. Osman Kozlić, *Fikhska pravila*, El-Kalem, Sarajevo, 2005, str. 261.

⁵ *Al-Māida*, 90-91, prijevod B. Korkut.

⁶ Wahba al-Zuhaylī, (u. 2015), *Al-Tafsīr al-munīr fī al-ʿaqīda wa al-šarīʿa wa al-manḥaĝ*,

⁷ Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn Aḥmad al-Qurtubī (u. 671. po H), *Al-Ġāmi' u li aḥkām al-Qur'ān wa al-mubayyin limā taḍammanahū min al-sunnati wa āya al-Qur'ān (Tafsīr al-Qurtubī)*, Dār al-Ḥadīṭ, Kairo, 1996, 6/291-292.

“A ko svome drugu kaže: ‘Dođi da se kockamo!’ – neka podijeli sadaku!”⁸ Na osnovu navedenog hadisa jasno je kako je pozivanje nekoga na kockanje ili promoviranje kladionica zabranjeno, a iskupljenje, samo za pozivanje, ne i učestvovanje, ogleda se u dijeljenju sadake.

“Osoba koja igra tavlje slična je osobi koja ruke umrlja svinjskim mesom i krvlju.”⁹ U ovom hadisu igranje za novac kroz primjer tavlje, kao u ranijem ajetu, opisuje se kao odvratn i nečist posao.

“Osoba koja se igra s kockicama za sreću time iskazuje neposlušnost Allahu i Njegovom Poslaniku.”¹⁰ Prema navedenom hadisu odavanjem igrama na sreću postupa se suprotno naredbi Zakonodavca i uputi Njegovog Poslanika, a.s.

1.3. Kocka u konsenzusu (iğma') muslimana

Od vremena objave ajeta o konačnoj zabrani kocke pa sve do naših dana postoji apsolutni konsenzus muslimana o zabranjenosti kockanja, kao djelu koje je po sebi haram (*harām li dātihī*). Konsenzus o tome da je kockati haram islamski pravnici navodili su kao primjer kada su vjernicima objašnjavali šta je to konsenzus u islamskom pravu, o čemu u svojim djelima svjedoče znameniti hanefijski pravnici Al-Ġaṣṣās (u. 370. po H)¹¹ i Al-'Aynī, (u. 855. po H)¹², zahirijski pravnik Abū Ḥayyān al-Andalusī (u. 745. po H)¹³, malikijski pravnik Ibn al-'Arabī (u. 543. po H)¹⁴

i Al-Qurtubī (u. 671. po H)¹⁵, šafijski pravnik i hafiz hadisa Ibn Ḥaġar al-'Asqālānī (u. 852. po H)¹⁶, hanbelijski pravnik Ibn Taymiyya (u. 728. po H)¹⁷ i drugi. Oni doslovno kažu kako nije zabilježeno nikakvo razilaženje u stavovima uleme da su kockanje i hazardne igre šerijatski strogo zabranjena djela, te da po pitanju toga uopće nije dopušteno pogriješiti. Osoba koja se osjeća pripadnikom ummeta Muhameda, a.s., mora znati (*ma'lām bi al-ḍarūra*) da je kockanje nedopušteno po Šerijatu. Zahvaljujući tome, za pretpostaviti je da nema muslimana koji ne zna da su alkohol i kocka zabranjeni i grijeh. To bi trebalo biti polazna tačka u objašnjavanju muslimanima propisa o kocki.

2. Upotreba šerijatskopravne terminologije za kocku

Islamski pravnici koriste više termina kada definiraju ovu vrstu šerijatske zabrane. Nekada ih koriste kao sinonime a nekada ukazuju na različite oblike jednog te istog grijeha. Tako najčešće koriste sljedeće termine: *maysir* – kocka, koji se spominje u suri *Al-Baqara* i *Al-Māida*; *qimār* – kladenje, koji se spominje u brojnim hadisima od kojih su neki *ṣaḥīḥ* hadisi u Buhariji i Muslimu; *riḥān* i *murāḥana* – uplate i depoziti, *muḥātara* – hazardne igre; *muḥāla'* – dobitak; *muḡālabā* – opklada; *al'āb* – igre na sreću; *mu'āmalāt* – trgovina i slični termini.

Različitost termina ukazuje na razlike među pravnicima u razumijevanju

i definiranju novih oblika igara na sreću. Islamski pravnici stalno i iznova tragaju za razlogom propisa novonastalog oblika kockanja, te na osnovu toga ukazuju na samu pravnu prirodu takvog djela u šerijatskom pravu. Tokom procesa traganja za razlogom propisa, pojave s kojima se susreću neopterećeno imenuju drugačije zato što islamski pravnici uvažavaju pravilo “ne treba se raspravljati o nazivima” (*lā muṣāḥāt fī al-istilāḥāt*), te nastoje valjano i utemeljeno definirati suštinu određene pojave ili stanja.

2.1. Jezičko značenje kur'anske riječi *maysir*

Da bi se došlo do suštine navedenog djela potrebno je razumjeti osnovno značenje riječi kojima se ono imenuje, kao i pravno definirati takve pojmove.

Riječ *maysir* koju u različitim kontekstima razumijevamo kao kocka, opklada, kladionica, igre na sreću, hazardne igre, poker aparati, kasino, loto, bingo, strugalica i slično, u sebi nose moguća značenja dobitka (*ḡunn*), gubitka (*ḡurm*), obmane (*ḥid'a*), izgubljenosti, dezorijentiranosti (*ḥayra*) i zbunjenosti (*muḡabana*).¹⁸

2.2. Šerijatsko značenje kur'anske riječi *maysir*

U klasičnim zbornicima islamskog prava ponudeno je više definicija kocke, među kojima ovom prilikom izdvajamo sljedeće:

Maysir je kladenje, smatrao je imam Mālik (u. 179. po H), a to je sve ono

⁸ Muhammed ibn Ismail el-Buhari, *Sabiḥu-l-Buhari – Buharijeva zbirka hadisa*, prijevod Hasan Škapur i drugi, Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008, str. 3/840, hadis br. 4860; str. 4/405, hadis br. 6107; str. 4/517, hadis br. 6301.

⁹ Muslim ibn al-Ḥaġġāġ al-Quṣayrī al-Naysābūrī (u. 261. po H), *Ṣaḥīḥ Muslim*, Dār al-Muġni, Rijad, 1998, str. 4/1770.

¹⁰ Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn 'Abd Allāh al-Ḥakīm al-Naysābūrī (u. 405. po H), *Al-Mustadrak 'alā al-ṣaḥīḥayn*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 1990, str. 1/114.

¹¹ Aḥmad ibn 'Alī Abū Bakr al-Rāzī

al-Ġaṣṣās (u. 370. po H), *Aḥkām al-Qur'an*, Dār Iḥyā al-turāt al-'arabī, Bejrut, 1985, str. 1/329.

¹² Badr al-dīn Abū Muḥammad al-'Aynī, (u. 855. po H), *Umdat al-qārī ṣarḥ Ṣaḥīḥ al-Buḥārī*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut, 2001, str. 18/334.

¹³ *Tafsīr al-Baḥr al-muḥīt*, nav. djelo, str. 2/157.

¹⁴ Abū Baqr Muḥammad ibn 'Abd Allāh ibn al-'Arabī (u. 543. po H), *Arīḍatu al-aḥwāḍi fī ṣarḥ al-Tirmīḍī*, str. 7/18.

¹⁵ *Al-Ġāmi' u li aḥkām al-Qur'an*, nav. djelo, str. 3/52; 6/94.

¹⁶ Aḥmad ibn 'Alī ibn Ḥaġar al-'Asqālānī (u. 852. po H), *Faṭḥ al-bārī ṣarḥ Ṣaḥīḥ*

al-Buḥārī, Dār al-Rayyān li al-turāt, Kairo, 1989, str. 8/479.

¹⁷ *Maġmū'u fatāwā wa rasāil ṣayḥ al-islām Ibn Taymiyya*, sabrao 'Abd al-Raḥmān ibn Qāsim, Maġma' malik Fahd, Medina, 1983, str. 2/10.

¹⁸ Ibn Manzūr al-Ansārī (u. 711. po H), *Lisān al-arab*, Dār al-M'arif, nedatirano, str. 5/114; Abū Maṣūr ibn Aḥmad al-Azharī (u. 370. H), *Tebzīb al-luġa*, al-Dār al-maṣriyya li al-ta'lif wa al-tarġama, nedatirano, str. 9/149; Al-Maġd al-dīn al-Širāzī (u. 817. po H), *al-Qāmūs al-Muḥīt*, Muassasa al-Risāla, Damask, 1988, str. 2/125.

radi čega ljudi rizikuju.¹⁹ *Maysir* je, smatrao je pak imam Šafija, svaki postupak u kojem neko mora doživjeti novčani gubitak ili dobitak.²⁰ Kladenje je, smatrao je šafijski pravnik Al-Ḥaṭṭābī (u. 388. po H), uplata novca od dvije ili više osoba koje će sav taj novac ili dobiti ili izgubiti.²¹ *Maysir* je po svojoj suštini, smatrao je hanefijski pravnik Al-Ġaṣṣās (u. 370. po H), sticanje imovine isključivo putem rizika.²² Na kraju krajeva, kocka je, smatrali su hanefijski pravnici Ibn al-Humām (u. 861. po H) i Ibn ‘Ābidīn (u. 1252. po H), sticanje vlasništva ili služnosti putem rizika.²³ Kladenje je, smatra poznati komentator Kur’ana, al-Baġawī (u. 516. po H), svaka aktivnost čiji je ishod samo ili dobitak ili gubitak.²⁴ Sličnu definiciju ovim navedenim ponudili su hanbelijski pravници Ibn Qudāma (u. 620. po H)²⁵, Ibn Taymiyya (u. 728. po H)²⁶, hroničar Al-Bikā’ī (u. 861. po H)²⁷, kadija Al-Šawkānī (u. 1255. po H)²⁸, hanbelijski pravnik Al-S’adī, (u. 1956)²⁹ i drugi.

Savremeni islamski pravници kocku definiraju kao “svaku igru na sreću u kojoj pobjednik od pobijeđenoga uzima novac” ili “svaki uplaćeni iznos koji nosi sa sobom samo jednu mogućnost – dobitak ili gubitak”.³⁰

3. Zašto je kockanje *ḥarām* po Šerijatu

Analizom navedenih definicija može se uočiti kako većina islamskih pravnika element rizika i neizvjesnosti

(*muḥāṭara*) smatraju osnovnim razlogom klasificiranja kocke u *ḥarām* djela. Svaka dobit koja zavisi od uloga (*murābana*), sreće (*ḥazz*) i rizika (*muḥāṭara*), temeljena prvenstveno na uzdanju u vlastitu sreću i umijeće, praćena neminovnom strepnjom za gubitak novca, ima se smatrati vrstom kocke i zabranjenim načinom sticanja imovine.

Pojedini islamski pravници, pak, smatraju da je osnovni razlog zabranjenosti kocke u Šerijatu sticanje zarade po šerijatski nelegalnom osnovu. Naime, Zakonodavac (Allah, dž.š.) nije pojavljivanje određenog broja na nekoj hartiji ili predmetu učinio legalnim putem sticanja imovine. Postojanje rizika kojeg kocka nosi, prema mišljenju ovih pravnika, usputna je pojava koja suštinski ne utječe na pravno definiranje propisa o kocki.³¹

Među teoretičarima islamskog prava povela se rasprava o tome da li je kladenje (*qimār*) dio kocke (*maysir*) ili je, pak, kocka dio kladenja. Zapravo, koji je od navedena dva pojma općenitiji po značenju. Rasprava je, razumije se, vođena o definiranju pojma kocke (*maysira*), nikako o njegovom propisu unutar šerijatskog prava. Većina ashaba a kasnije i pravnik smatrali su kako je svaki vid kocke *maysir*. Oni su kladenje posmatrali prvenstveno kao čin (*fi‘al*), te su na osnovu čina kladenja, na način *maysira* koji je bio poznat u vrijeme kur’anske zabrane, zabranjenim smatrali samo one igre na sreću koje u sebi sadrže novčani

dobitak ili gubitak. Prema ovom mišljenju, pojedina nadmetanja ili igre na sreću mogu biti *maysir*, ali su zabranjena samo ako se igraju u novac. S druge strane, pojedini pravници kladenje su promatrali kao neizvjesnost i samo jedan od mogućih oblika kocke, te su na osnovu toga zabranjenim smatrali sve igre na sreću koje u sebi nose neizvjesnost, makar se i ne igrale u novac. Prema ovom mišljenju, svaka aktivnost koja u sebi konstantno ima neizvjesnost a odvraća od spominjanja Allaha i obavljanja namaza je *maysir*.³²

Izdvojimo ovom prilikom zanimljivo mišljenje imama Malika, koji je smatrao kako postoje dvije vrste kocke: kocka zabave (*maysir al-labw*), poput tavle, šaha i igara; i kocka hazarda (*maysir al-qimār*), u kojoj se rizikuje novac.³³ Kao i mišljenje imami Šafije koji je, kao što smo spomenuli, smatrao da je *maysir* svaki postupak u kojem neko mora doživjeti novčani gubitak ili dobitak, pa ako se, recimo, šah ne igra u pare, smatrao je on, niti vodi u prepirku ili propuštanje namaza, onda i nije *maysir*.³⁴

4. Oblici kladenja i igara na sreću

Za ispravno definiranje propisa o pojedinim oblicima igara na sreću, važno je poznavanje načina na koji su se ljudi kladili ili kockali u vrijeme objave ajeta u kojima se takve radnje proglašavaju zabranjenim. Radi definiranja polaznog, možemo

¹⁹ Al-Ġāmi‘u li aḥkām al-Qur‘ān, nav. djelo, str. 3/53.

²⁰ Fahr al-dīn al-Rāzī, (u. 606. po H), *Mafāṭih al-ġayb (Tafsīr al-Rāzī / al-Tafsīr al-kabīr)*, Dār al-Kutub al-‘ilmiyya, Bejrut, 1990, 6/46; Burhān al-dīn al-Bikā’ī (u. 861. po H), *Nuẓm al-durar fi tanāsūb al-āyāt wa al-suwar*, Dār al-kitāb al-islāmī, Kairo, 1984, str. 3/243.

²¹ Abū Sulaymān al-Ḥaṭṭābī (u. 388. po H), *Mālim al-sunan*, Maṭba‘a al-‘ilmiyya, Haleb, nedatirano, str. 2/255.

²² Al-Ġaṣṣās, *Aḥkām al-Qur‘ān*, nav. djelo, str. 2/465.

²³ Kamāl al-dīn Muḥammad ibn ‘Abd al-Wāḥid ibn al-Humām (u. 861. po H), *Faṭḥ al-qadir*, nedatirano, str. 4/493; Muḥammad Amin ibn ‘Ābidīn (u. 1252.

po H), *Radd al-muḥtār alā al-Durr al-muḥtār (Ḥāsiyya Ibn ‘Ābidīn)*, Dār al-Fikr, Bejrut, 1386. po H., str. 5/253.

²⁴ Al-Husayn ibn Mas‘ūd al-Baġawī (u. 516. po H), *Šarḥ al-Sunna*, al-Maktab al-islāmī, Bejrut, 1983, str. 2/297.

²⁵ Muwaffaq al-dīn ibn Qudāma (u. 620. po H), *Al-Muġnī*, Dār Haġr, Kairo, 1990, str. 13/408.

²⁶ *Maġmū‘u fatāwā*, nav. djelo, str. 19/283.

²⁷ *Nuẓm al-durar fi tanāsūb al-āyāt wa al-suwar*, nav. djelo, str. 3/243.

²⁸ Muḥammad ibn ‘Alī ibn Muḥammad al-Šawkānī (u. 1255. po H), *Nayl al-awṭār min aḥādīṭ sayyid al-aḥyār šarḥ Muntaqā al-aḥbār*, Idāra al-ṭibā‘a al-muniriyya, nedatirano, str. 8/258.

²⁹ ‘Abd al-Raḥmān ibn Nāšir al-S’adī, (u.

1956), *Taysīr al-karīm al-raḥmān fi tafsīr kalām al-mannān*, Al-Risāla, Bejrut, 2000, str. 2/338.

³⁰ Sulaymān ibn Aḥmad al-Mulḥim, *al-Qimār ḥaqīqatuhū wa aḥkāmuhū*, Kunūz Iṣbīliyyā, Rijad, 2008, str. 75.

³¹ *Faṭḥ al-qadir*, nav. djelo, str. 6/298.

³² Aḥmad ibn Ḥanbal (u. 241. po H), *Kitāb al-zuhd*, Dār al-naḥḍa al-‘arabiyya, Bejrut, 1981, str. 213; Muḥammad ibn Ġarīr al-Ṭabarī (u. 310. po H), *Ġāmi‘u al-bayān ‘an ta’wīl āya al-Qur‘ān (Tafsīr al-Ṭabarī)*, Dār al-Haġr, Kairo, 2002, str. 4/324.

³³ *Tafsīr al-Rāzī*, nav. djelo, str. 6/46; *Tafsīr al-Ṭabarī*, nav. djelo, str. str. 3/53.

³⁴ *Nuẓm al-durar fi tanāsūb al-āyāt wa al-suwar*, nav. djelo, str. 3/243-244; *Tafsīr al-Rāzī*, nav. djelo, str. 6/46.

slobodno kazati nultog, oblika onoga što se u to vrijeme imalo smatrati igrama na sreću, kao i definiranja šerijatskih principa o njima potrebno je napraviti potpunu rekonstrukciju kockanja toga vremena. To nije ni malo lahak zadatak. Islam će ukloniti klađenje s pozornice društvenog života na veoma dug period, tako da se više nikada neće vratiti izvorni način klađenja toga doba. Ali, vremenom hoće u nekim vidovima zajedničkih formi igara na sreću.

Pojedini islamski pravници, poput Ibn al-'Arabiya, smatrali su kako je "klađenje zabranjeno i gotova stvar, nema više vraćanja kockanju, niti može biti ikakve koristi u njegovom spominjanju, a opis igara na sreću treba potpuno pobrisati iz sjećanja".³⁵

Vrijeme će pokazati kako su to bile puste želje, jer će muslimani kroz svoju dugu historiju manje-više biti izloženi sve savremenijim i primamljivijim oblicima kocke. Važan će biti profit, a naziv i vrsta igre na sreću postat će privremeno sredstvo u obmani lakomislenih i gomilanju zarade pohlepnih ljudi.

4.1. Oblici klađenja i igara na sreću u predislamskom (šābiliyya) periodu

Spomenut ćemo najčešće oblike igara na sreću iz predislamskog perioda, onako kako ih spominje ulema klasičnog perioda islama:

Prvi oblik: klađenje na deve putem izvlačenja strelica, kao najčešći oblik klađenja toga vremena, poznat kao *maysir*, odnosno "svaki oblik klađenja, koji je u osnovi klađenje na deve".³⁶

Drugi oblik: klađenje na ostalu imovinu mimo deva, pa čak i u vlastiti život i porodicu. Do te mjere da su

neki slobodni ljudi toga doba postajali roblje onome od koga su izgubili opkladu. Zabilježeno je svjedočenje Ibn 'Abbāsa, r.a., (u. 68. po H), koji je prilikom objašnjavanja značenja kocke spomenute u Kur'anu rekao: "Maysir je klađenje. U predislamskom periodu ljudi su u klađenju rizikovali do te mjere da bi dvojica kladioničara na ime pologa stavljali cijelu porodicu i sav imetak, te bi postali vlasništvo onoga koji od njih dvojice dobije opkladu."³⁷

Treći oblik: igranje tavlje³⁸ za koju se ne može sa sigurnošću utvrditi da li se igrala za novac ili samo iz razonode.³⁹

Četvrti oblik: klađenje u vidu određenih oblika kupoprodaje, poput prodaje na osnovu dodira, bacanja predmeta ili kamenčića na robu koja je predmet kupoprodaje. Vrijedi napomenuti kako takva vrsta trgovine za vrijeme *džahilijeta* nije nazivana *maysirom* (kockom), ali uvidom u njenu suštinu, ona je, jednostavno rečeno, to bila.

4.2. Savremeni oblici klađenja i igara na sreću

Teško bi bilo nabrojati sve oblike modernih igara na sreću, koje se nude putem kasina, kladionica, tombola, poker aparata i raznih online platformi. Moguće ih je podijeliti na one koje se neskriveno nazivaju i nude kao hazardne igre, te na nagradne igre u službi veće prodaje i profita.

4.2.1. Loto, bingo, kasino i sportske kladionice

Klađenje na sportske rezultate, trke, loto, bingo i njima slične srećke, kasino, tombola, aparate i slične

igre na sreću, u kojima svi uplaćuju, a nagradu dobiju samo neki "sretnici", zabranjeno je u islamu prema jednoglasnom mišljenju islamskih pravnikā. Takva zarada nije stečena radom kao osnovnim načinom privređivanja i vrednovanja, te se radi o *harām* zaradi.

4.2.2. Nagradne igre u trgovačkim centrima, benzinskim pumpama, turističkim agencijama i slično

Propis o dopuštenosti kupovine ponuđenih roba zavisi od namjere učesnika u nagradnoj igri. Pitanje nijeta je najvažnije u ovim slučajevima. Ukoliko kupac kupi robu na prodajnom mjestu na kojem inače ne bi kupovao, s namjerom da učestvuje u igri i nadom da će dobiti neku od obećanih nagrada, dozvoljeno mu je kupiti takvu robu, ali ne i učestvovati u nagradnoj igri, zato što je to jedan vid kocke u kojoj svi uplaćuju, a samo mali broj kupaca dobija određenu robnu ili novčanu vrijednost.

Međutim, ukoliko nije bilo takve namjere, nego je kupon dat uz račun, na mjestu gdje mušterija uobičajeno kupuje ili nije kupio robu kao ulaznicu u nagradnu igru, u tom slučaju bi se eventualna nagrada mogla smatrati poklonom, a muslimanu je dozvoljeno primanje poklona.⁴⁰

4.2.3. Takmičarske nagrade

Takmičenje je stara društvena aktivnost, nekada se takmičilo na trkama konja ili u streljaštvu, danas se takmiči na auto-moto trkama, utakmicama, videoigricama, borilačkim sportovima i slično. Navedeni i slični oblici takmičenja mogu biti upriličeni za pobjedu i prestiž bez novčane

³⁵ Abū Bakr Muḥammad ibn 'Abd Allah ibn al-'Arabi (u. 543. po H), *Ahkām al-Qur'an*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Beirut, 1988, str. 2/656.

³⁶ Abū Ishāq al-Zaḡḡāḡ, *Ma'āni al-Qurān wa i'arābuhū*, Dār 'Alam al-kutub, Rijad, 1988, str. 2/203.

³⁷ *Tafsīr al-Tabarī*, nav. djelo, str. 4/342.

³⁸ U hadisima se spominje *nard* ili *nardašir* kao vrsta igre na sreću, danas poznate kao tavlja. Ova vrsta igre je, kako spominje Ibn Taymiyya, bila poznata

Arapima toga vremena te je zbog toga i spomenuta u hadisima. Što se tiče igranja šaha (*šatranḡ*), nije bilo poznato za vrijeme Objave, ali jeste bila poznata u to vrijeme u Indiji i Perziji. Muslimani će se upoznati s ovom igrom kasnije, tokom širenja granica muslimanske države. V. *Maḡmū'u fatāwā*, nav. djelo, str. 32/243; 34/207. Govoreći o šahu, Al-Šawkānī kaže: "Nije-dan hadis u kojem se spominje šah nije *šāhih*... Pojavit će se za vrijeme ashaba,

ali nakon Poslanikove, a.s., smrti. V. *Nayl al-awṭār*, nav. djelo, str. 8/96.

³⁹ Aḥmad ibn Muḥammad ibn Haḡar al-Haytamī (u. 973. po H), *Kuff al ri'ā'i 'an muḡarramat al-labwi wa al-simā'i ḡukm al-islām fi al-ḡinā wa al-musikā wa al-šatranḡ*, Maktaba al-Qurān, Kairo, nedatirano, str. 330.

⁴⁰ Na zvaničnoj stranici Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, u rubrici "Pitanja i odgovori, Igre na sreću", mogu se pogledati odgovori fetva-i-emina IZ u

nagrade ili za pobjedu i novčanu nagradu. O njihovoj dozvoljenosti među islamskim pravnicima postoje dva pristupa:

Prvi pristup: dozvoljena su sva intelektualna ili tjelesna takmičenja u kojima nije predviđena novčana nagrada, u svemu što nije zabranjeno izravnim tekstom, tokom kojih se ne bi izostavila stroga vjerska obaveza niti bi se činila stroga vjerska zabrana, stav je Međunarodne akademije islamskog prava i Akademije islamskih pravnikā Amerike³⁷.

Svoje mišljenje temelje na hadisu Poslanika, a.s.: "Nije dozvoljeno takmičiti se za nagradu osim u streljaštvu i trkama deva ili konja."³⁸ Analogija (*qiyās*) streljaštva se, smatraju oni, kao jedan od osnovnih izvora šerijatskog prava može koristiti za dokazivanje dozvoljenosti različitih oblika savremenog nadmetanja, a takmičenje deva ili konja za autotrke i slično. Analogija se također može koristiti i za dokazivanje dozvoljenosti svih vrsta edukativno-naučnih takmičenja.

U rezoluciji sa Četrnaestog zasjedanja Međunarodne akademije islamskog prava u Dohi, 2003. godine, kaže se:

- Svako takmičenje bez novčane nagrade dopušteno je u svemu što nije zabranjeno izričitim tekstom, ne implicira ostavljanje stroge vjerske obaveze kao ni činjenje jasne vjerske zabrane.

- Takmičenje za nagradu je dozvoljeno ako se ispune sljedeći uvjeti:

- a) da ciljevi, sredstva i područja nadmetanja budu legitimni;

- b.) da nadmetanje ne bude za nagradu koju osiguravaju svi učesnici u nadmetanju;

- c) da nadmetanje ostvaruje neku od legitimnih intencija Šerijata i

- d) da ne dovodi do izostavljanja vadžiba ili činjenja harama.

- Nagradni kuponi, čija marka i djelimična vrijednost ulazi u ukupni nagradni fond nisu dozvoljeni Šerijatom, zato što je to vid kockanja.

- Zalog između dvije i više osoba na određeni rezultat drugih u materijalnim i moralnim pitanjima *ḥarām* je zbog opće poruke sadržane u brojnim ajetima i hadisima koji zabranjuju kocku.

- Plaćanje telefonskih poziva da bi se steklo pravo na učešće u nagradnoj igri nije šerijatski dozvoljeno ukoliko taj iznos ili njegov dio participira u ukupnom iznosu nagrade. To je u skladu sa zabranom bespravnog uzimanja i trošenja imovine ljudi.

- Nema nikakve smetnje da darovatelj putem dopuštenog takmičenja podijeli nagrade kako bi bolje prodavao robu, ali ne i s ciljem materijalne dobiti putem nagradnih igara. Uvjet za takvu valjanost je da kupac ili takmičar ne plati tu nagradu ili dio te nagrade putem kupovine drugih stvari; da nagrada koja je

po sebi mamac za prodaju ostalih artikala u sebi ne sadrži elemente podvale, prevare i obmane potrošača.

- Povećanje vrijednosti nagrada ili njihovo smanjenje zbog pobjede, u toku ili nakon takmičenja nije šerijatski dozvoljeno.
- Hotelski pansioni i avionske karte koje nude određene agencije kako bi pridobili mušterije, a samim tim ostvarili i dozvoljenu dobit, dozvoljeni su ukoliko se dodjeljuju besplatno, odnosno bez materijalne protuvrijednosti. Ukoliko se dodjeljuju kao nagrada za materijalno učešće, onda takav vid takmičenja nije dozvoljen zbog prisutnih elemenata prevare u njima.

Drugi pristup: dozvoljene su samo one vrste takmičenja koja su spomenuta u navedenom hadisu (streljaštvo i trke deva ili konja), stav je Stalnog vijeća za naučna istraživanja i fetve³⁹ Saudijske Arabije.

Po svojoj prirodi, ljudi vole da se nadmeću, vole biti pobjednici i vole zaradu. Pitanje namjere (*niyya*) u nadmetanju ključno je, jer prema hadisu svima pripada sevap ili grijeh prema namjeri koju je imao. Nadmetanje za nagradu mogli bismo podijeliti u tri vrste:

- a) Nadmetanje u kojem nema vidljive koristi ali ima štete, kroz ogroman gubitak vremena i neizvršavanje osnovnih porodičnih, poslovnih ili vjerskih

BiH, dr. Enesa ef. Ljevakovića na sljedeća pitanja: Šta uraditi s pronađenim listićem od kladionice?; Nagradne igre na društvenim mrežama; Učestvovanje u nagradnim igrama; Da li je dozvoljeno "igrati u pare"?; Da li je dozvoljeno igranje tavlje?; Odvraćanje djeteta od kladionice; Organiziranje igara na sreću; Da li je dozvoljeno uzimati novac od kladionice?; Igranje kladionice; Igranje igara na sreću; Organiziranje nagradne igre; Nagradne igre; Igre koje liče kockanju; Nagrada od igara

na sreću i otpis duga; Nagrada osvojena u nagradnoj igri; Nagrada osvojena u nagradnoj igri; Nagradne igre putem SMS poruka; Učestvovanje u nagradnoj igri; Softver za kladenje; Nagradne igre u hipermarketima i Igranje bilijara, pikada, stonog fudbala u islamskim centrima. Odgovori se mogu pogledati putem linka <http://islamskazajednica.ba/igre-na-srecu?start=0>

⁴¹ *Al-Marwūs'ā al-muyassara fī fiqh al-qaḍāyā al-mu'āšira (Qism al-Qaḍāyā al-al-mu'āšira fī al-mu'āmalāt)*, priređivač Markaz

al-Tamayyuz al-baḥṭī fī fiqh al-qaḍāyā al-mu'āšira), Ġāmi'ā al-Imām Muḥammad ibn Sa'ūd al-islāmiyya, Rijad, 2014, str. 2/747-748, rezolucija br. 127 (1/14).

⁴² Aḥmad ibn Šu'ayb ibn 'Alī al-Nasāī (u. 303. po H), *Sunan al-Nasāī*, Bayt al-Afkār, Rijad, 1999, hadis br. 442; Abū 'Īsā Muḥammad ibn 'Īsā al-Tirmidī (u. 279. po H), *Al-Ġāmi'ū al-ṣaḥīḥ*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut, nedatirano, hadis br. 1700. Al-Tirmidī za ovaj hadis kaže da je *ḥasan*.

⁴³ Fetva br. 16505, str. 15/179.

obaveza, poput boćanja, bilijara i slično, pokuđeno (*makrūb*) je i nije dozvoljeno za nagradu.

- b) Nadmetanje u kojem postoji očita korist, jačanja tijela ili duha, poput borilačkih sportova, dozvoljeno je. Isto tako, dozvoljeno je druge podsticati da se u tome nadmeću i dozvoljeno je to činiti za novčanu nagradu.
- c) Nadmetanje radi opuštanja i rekreacije u kojem nema štete, poput fudbala i sličnih sportova, dozvoljeno je zbog relaksacije, održavanja kondicije i zdravlja, ali nije dozvoljeno za opkladu koju plaćaju obje ekipe, jer je to bliže kocki nego fizičkoj aktivnosti.⁴⁴

4.2.4. Takmičenje u učenju Kur'ana

Islamski pravници, kako smo ranije naveli, jednoglasni su u tome da je dozvoljeno takmičenje za novac u streljaštvu i trkama deva ili konja. Za ostale vrste takmičenja postoje različita mišljenja pravnika, uključujući i takmičenje iz učenja Kur'ana, memorisanja hadisa i drugih islamskih nauka. Hanefijski pravници smatraju dopuštenim svako takmičenje za novčanu nagradu koje će pomoći u očuvanju vjere, jedne od temeljnih ljudskih vrijednosti u islamu. Time, smatraju oni, dodatno se pospješuje saradnja muslimana u onome što je dobro i činjenju dobročinstva.

5. Status osobe koja se kladi ili radi u kladionici

Musliman koji se kocka, kladi, organizira ili promovira rad kladionica je osoba za koju se prema odredbama islamskog prava smatra da je musliman počinilac teškog grijeha. Osoba koja bi zaničevala kur'ansku zabranu kockanja ili vjerovala kako je kocka dopuštena u današnjim prilikama, takvim uvjerenjem bi sebe isključila iz kruga vjernika, jer time negira dio jasne kur'anske zabrane. Osoba

koja, pak, vjeruje da je kocka grijeh, ali zbog vlastite slabosti nije u stanju oduprijeti se činjenju tog poroka, treba se brzo pokajati, od Gospodara pomoć i oprost zatražiti, iskreno tebu učiniti i tom grijehu se više nikada ne vraćati. Isto tako, treba imati stalnu svijest o polaganju računa na Sudnjem danu za učinjene grijeha i ne gubiti nadu u Allahovu milost i oprost. Oni su počinioi grijeha za koji će odgovarati na Sudnjem danu. Biti zaposlen u kladionici ili sličnim radnim mjestima igara na sreću, radi sticanja osnovne životne egzistencije, nije šerijatski dozvoljeno osim u slučaju krajnje nužde. Takva osoba treba tražiti halal način zarade i ostaviti rad u kladionici čim se za to steknu uvjeti, sukladno šerijatskom pravilu "sve što vodi zabrani je zabranjeno".

6. Odgovornost pojedinca i društva u suzbijanju kockanja

Pružiti pomoć osobi u ostavljanju ili odvikavanju od poroka kocke je Bogu drago djelo i ispunjavanje kur'anskog imperativa upućenog vjernicima da saraduju u dobru i činjenju dobročinstva, a da se ostave saradnje u grijehu i međusobnim neprijateljstvima. Na taj način izvršit ćemo jednu od naših temeljnih misija, čuvanja međuljudskih odnosa, sukladno hadisu: "Hoćete li da vam kažem šta je vrednije od namaza, posta i sadake?" Rekoše: 'Hoćemo.' Odgovorio je: 'Popravljanje međuljudskih odnosa. Loši međuljudski odnosi jesu ono što uništava.'⁴⁵

Svako snosi odgovornost prema vlastitim mogućnostima. Vlast je odgovorna u domenu donošenja bolje zakonske regulative o igrama na sreću i kladionicama, u zabrani izdavanja saglasnosti za rad u blizini škola i vjerskih objekata. Akademska zajednica odgovorna je u angažiranom ukazivanju na koristi rada i privređivanja a štete nerada i kockanja. Vjerska zajednica odgovorna je u ukazivanju na grijeh ili pogubnost poroka kocke

i na njegove štetne posljedice na oba svijeta, te vođenju brige i pomoći kako pojedincima tako i porodicama koje su se našle u kandžama ove pošasti.

S obzirom da se radi kako Kur'an kaže o šejtanovom djelu, rješavanje problema, pa i raznih oblika ozbiljne ovisnosti kladenja, zahtijeva organizirani pristup educiranja i borbe protiv bogate industrije zabavnih igara. Izazov je veliki, ali treba imati vjeru kako je i Božija nagrada za njegovo uspješno savladavanje još veća.

U tom smislu, planirana Kampanja Islamske zajednice protiv poroka kocke za 2019. godinu u podizanju svijesti o štetnosti kladionica zaslužuje pohvalu, podršku i našu uključenost.

7. Rezime propisa o kocki u šerijatskom pravu

Kockanje je suprotno duhu i slovu Šerijata, vodi ovisnosti, donosi veliku štetu i grijeh. Islam promovira rad, trud, znanje i vještine; a protiv je nerada i stjecanja imetka na osnovu iskorištavanja tuđe lakomislenosti ili pohlepe. Šerijat je jasno naznačio kocku (*maysir*) kao grijeh, koji je u jednakoj ravni zabrane s alkoholom, idolatrijom i vraćanjem. Islamski pravници u svakom vremenu su prepoznavali, definirali i pojasnili načine razlikovanja dopuštene zabave od nedopuštenih igara na sreću kojima se neki žele obogatiti na tuđoj mucu.

Dozvoljeni oblici igara su jasni, nedozvoljeni također, a oni između njih su u kategoriji sumnjivih pitanja, pa ko se ostavi sumnjivih stvari "sačuvat će vjeru i čast", kako veli Poslanik, a.s.

Obaveza Islamske zajednice je da se stara o stanju muslimana. Obaveza uleme je da govori i objašnjava propise vjere. Vjernici moraju biti upoznati s tim propisima. Potrebno je više raditi na jačanju stalne svijesti o individualnoj, porodičnoj i društvenoj šteti kocke, te, konačno, o Danu polaganja računa. Za halal će pitati, za haram će kazniti – učili su naš preci, o čemu bi svakako trebalo nastaviti još više voditi računa.

Gospodaru naš, pomoz nam da snagom vjere u Tebe pobijedimo šejtanovo djelo kocke u našim srcima i sredinama.

⁴⁴ Ibn Qayyim al-Ġawziyya (u. 751. po H), *Al-Furūsiyya al-Muhammadiyya*, Dār Ālam al-fawāid, nedatirano, str. 20.

⁴⁵ Aḥmad ibn Ḥanbal (u. 241. po H), *Muṣnad imām Aḥmad ibn Ḥanbal*, Muassasa al-Risāla, Bejrut, hadis br. 2636.

Literatura

- 'Asqalāni (al-), Aḥmad ibn 'Alī ibn Ḥaḡar (1989). *Faṭḥ al-bārī šarḥ Ṣaḥīḥ al-Buḡārī*, Dār al-Rayyān li al-turāt, Kairo.
- 'Aynī (al-), Badr al-dīn Abū Muḥammad (2001). *Umdat al-qārī šarḥ Ṣaḥīḥ al-Buḡārī*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut.
- Al-Mawṣū'a al-muyassarā fi fiqh al-qaḍāyā al-mu'āšira (Qism al-Qaḍāyā al-al-mu'āšira fi al-mu'āmalāt)*, (2014). Priredivač Markaz al-Tamayyuz al-baḥṭi fi fiqh al-qaḍāyā al-mu'āšira, Ġāmi'a al-Imām Muḥammad ibn Sa'ūd al-islāmiyya, Rijad.
- Andalusi (al-), Muḥammad ibn Yūsuf al-šāhri bi Abi Ḥayyān (1999). *Tafsīr al-Baḥr al-muḥīṭ*, Dār al-Fikr, Bejrut.
- Ansārī (al-), Ibn Manzūr (nedatirano). *Lisān al-arab*, Dār al-M'arif.
- Azharī (al-), Abū Maṣṣūr ibn Aḥmad (nedatirano). *Tebzūb al-luḡa*, al-Dār al-mašriyya li al-ta'lif wa al-tarḡama.
- Baḡawī (al-), Abū Muḥammad al-Ḥusayn (1983). *Šarḥ al-Sunna*, al-Maktab al-islāmī, Bejrut.
- Bikā'ī (al-), Burḥān al-dīn (1984). *Nuẓm al-durar fi tanāsūb al-āyāt wa al-surwar*, Dār al-kitāb al-islāmī, Kairo.
- Buḡārī (al-), Muḥammad ibn Ismā'il (2008). *Šaḥīḥ al-Buḡārī – Buharijeva zbirka hadīsa*, prijevod s arapskog Hasan Škapur [...], Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo.
- Ġaššās (al-), Aḥmad ibn 'Alī Abū Bakr al-Rāzī (1985). *Aḥkām al-Qur'ān*, Dār Iḥyā al-turāt al-'arabi, Bejrut.
- Ḥākīm (al-), Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn 'Abd Allāh al-Naysābūrī (1990). *Al-Mustadrak 'alā al-šāḥiḥayn*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut.
- Ḥaṭṭābī (al-), Abū Sulaymān (nedatirano). *Mālim al-ṣunan*, Maṭba' al-'ilmiyya, Halep.
- Ḥaytamī (al-), Aḥmad ibn Muḥammad ibn Ḥaḡar (nedatirano). *Kuff al ri'ā'i 'an muḥarramāt al-labwi wa al-simā'i hukm al-islām fi al-ḡinā wa al-musikā wa al-šatranḡ*, Maktaba al-Qurān, Kairo.
- Humām (al-), Kamāl al-dīn Muḥammad ibn 'Abd al-Wāḥid ibn (nedatirano). *Faṭḥ al-qaḍir*.
- Ibn 'Abidin, Muḥammad Amin (1386. po H). *Radd al-muḥṭār alā al-Durr al-muḥṭār (Ḥāšiyā Ibn 'Abidin)*, Dār al-Fikr, Bejrut.
- Ibn al-'Arabī, Abū Baqr Muḥammad ibn 'Abd Allāh (nedatirano). *'Aridaṭu al-aḥwadi fi šarḥ al-Tirmidī*.
- Ibn al-'Arabī, Abū Baqr Muḥammad ibn 'Abd Allāh (1988). *Aḥkām al-Qur'ān*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut.
- Ibn Ḥanbal, Aḥmad (1981). *Kitāb al-zuhd*, Dār al-naḡda al-'arabiyya, Bejrut.
- Ibn Ḥanbal, Aḥmad, *Musnad imām Aḥmad ibn Ḥanbal*, Muassasa al-Risāla, Bejrut.
- Ibn Qayyim, al-Ġawziyya (nedatirano). *Al-Furūsiyya al-Muḥammadiyya*, Dār Ālam al-fawāid.
- Ibn Qudāma, Muwaffaq al-dīn (1990). *Al-Muḡni*, Dār Ḥaḡr, Kairo.
- Kozlić, Osman (2005). *Fikhska pravila*, El-Kalem, Sarajevo.
- Maḡmū'u fatāwā wa rasāil sayḥ al-islām Ibn Taymiyya* (1983). Sabrao 'Abd al-Raḥmān ibn Qāsim, Maḡma' Malik Fahd, Medina.
- Mulḥim (al-), Sulayman ibn Aḥmad (2008). *Al-Qimār ḥaqiqatuhū wa aḥkāmuhū*, Kunūz Iṣbiliyya, Rijad.
- Muslim, ibn al-Ḥaḡḡaḡ al-Quṣayrī al-Naysābūrī (1998). *Šaḥīḥ Muslim*, Dār al-Muḡni, Rijad.
- Nasāi (al-), Aḥmad ibn Šū'ayb ibn 'Alī (1999). *Sunan al-Nasāi*, Bayt al-Afkār, Rijad.
- Qurtubī (al-), Abū 'Abd Allāh Muḥammad ibn Aḥmad (1996). *Al-Ġāmi'u li aḥkām al-Qur'ān wa al-mubayyin limā taḍammanahū min al-sunna wa āya al-Qur'ān (Tafsīr al-Qurtubī)*, Dār al-Ḥadīṭ, Kairo.
- Rāzī (al-) Faḡr al-dīn (1990). *Maḡātiḥ al-ḡayb (Tafsīr al-Rāzī / al-Tafsīr al-kabir)*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut.
- S'adī (al-), 'Abdul al-Raḥmān ibn Našir (2000). *Taysīr al-karīm al-raḥmān fi tafsīr kalām al-mannān*, Al-Risāla, Bejrut.
- Šawkānī (al-), Muḥammad ibn 'Alī ibn Muḥammad (nedatirano). *Nayl al-awṭār min aḥādīṭ sayyid al-aḥyār šarḥ Muntaqā al-aḥbār*, Idāra al-ṭibā'a al-muniriyya.
- Širāzī (al-), Maḡd al-dīn (1988). *al-Qāmus al-Muḥīṭ*, Muassasa al-Risāla, Damask.
- Ṭabarī (al-), Muḥammad ibn Ġarīr (2002). *Ġāmi'u al-bayān 'an ta'wīl āya al-Qur'ān (Tafsīr al-Ṭabarī)*, Dār al-Ḥaḡr, Kairo.
- Tirmidī (al-), Abū 'Isā Muḥammad ibn 'Isā (nedatirano). *Al-Ġāmi'u al-šāḥiḥ*, Dār al-Kutub al-'ilmiyya, Bejrut.
- Zaḡḡaḡ (al-), Abū Iṣḥāq (1988). *Ma'āni al-Qur'ān wa i'arābuhū*, Dār 'Ālam al-kutub, Rijad.
- Zuḡaylī (al-), Wahba, (2009). *Al-Tafsīr al-mumir fi al-'aqida wa al-šari'a wa al-manḥaḡ*, Dār al-fikr, Damask.
- <http://islamskazajednica.ba/igre-na-srecu?start=0>

Summary

GAMES ON CHANCE AND BETTING IN ISLAMIC LAW

By Senad Ćeman

This article relates about the position of gambling and games on chance in Islamic law. Gambling is in the letter and in the spirit of Islamic law regarded as illegal way of earning profits. In all four fundamental sources of Sharia law its prohibition is more than clear. Semantic and terminological use of the Qur'anic word *maysir* is also presented here. The paper further offers a review of most common forms of gambling in pre-Islamic period, in the period of the Revelation of the Qur'an and in contemporary times. It offers a list of regulations regarding the competition for profits, the position of the International Academy of Islamic Law regarding competitions, it explicates the status of the person who is gambling or working in betting business. The article also stresses upon the role and responsibility of an individual and the society in prevention of this vice.

Key words: games on chance, gambling, betting houses, competitions, rewards, loss, Sharia, fatwa, maysir

الموجز

ألعاب اليانصيب والقمار في الفقه الإسلامي

د. سناد تشيمان

يتحدث هذا المقال عن مكانة القمار وألعاب اليانصيب في الفقه الإسلامي. فالقمار في المنظور الإسلامي طريقة غير مشروعة للكسب. وقد جاء تحريمه صريحاً في مصادر التشريع الإسلامي الأساسية الأربعة. وقد قدمنا شرحاً لغوية واصطلاحياً لاستخدام مصطلح الميسر في القرآن الكريم. وأشرنا إلى أكثر أشكال القمار انتشاراً في الجاهلية، وزمن نزول الوحي، وفي الزمن الحاضر. كما ذكرنا أحكام التنافس لكسب المال، ورأي مجمع الفقه الإسلامي الدولي في المسابقات، وبيّننا وضع القمار والعامل في نادي القمار، ثم لفتنا الانتباه إلى مسؤولية الفرد والجماعة في محاربة هذا الشر.

الكلمات الرئيسية: ألعاب اليانصيب، القمار، نادي القمار، المسابقة، الجائزة، الريح، الخسارة، الشريعة، الفتوى، الميسر.